

Букво, звучи!. Про образне викладання звуків та букв

Про книгу

Як найкраще навчити дитину читати й писати? – Так, щоб було радісно й цікаво і щоби пізніше вона змогла впевнено спиратися на ці здібності? Автор, досвідчений вчитель з Одеси, з яскравими прикладами описує, як це робиться у вальдорфській школі. Для вчителів та батьків, що хочуть заново відкрити для себе букви.

Олександр Черніс

Букво, звучи!

Про образне викладання звуків і букв

Анотація

Як краще за все навчити дитину читати й писати? — Так щоб було радісно й цікаво і щоби пізніше вона змогла впевнено спиратися на ці здібності?

Автор, досвідчений вчитель з Одеси, в барвистих прикладах описує, як це робиться у вальдорфській школі.

Для вчителів та батьків, що хочуть заново відкрити для себе букви.

ISBN 978-617-7314-51-5

© Олександр Черніс, 2019

© Видавництво «НАІРІ», Київ, 2019

Вступ

Методик навчання письму існує безліч: чи то асоціативне запам'ятовування букв, чи то вольове зусилля при написанні, звукове письмо чи образне. У будь-якій методиці є свої плюси й мінуси. Однак, треба розуміти, що буква як графічне зображення з'явилася набагато пізніше звуку. І найголовніше — друкowana літера з'явилася *пізніше* прописної!

На сьогоднішній день багато батьків захоплюються своїми трьох-п'ятирічними дітьми: «А мій малюк вже читає! Він уже такий великий! Час йому йти до школи!» Навіть якщо не говорити про вікові особливості дітей, про те, що їх фізичне тіло не пристосоване до навчання, що їх інтелектуальна сфера не готова приймати обсяг інформації, що дається в першому класі, що їх воля не така сильна, щоб витримати повноцінний урок, потрібно розуміти, що «знання», які є у дитини в цьому віці, — це лише наслідування, гра, це не усвідомлений пізнавальний інтерес. Раннє інтелектуальне навантаження призведе лише до проблем із фізичним та психічним здоров'ям дітей згодом! Навчити можна кого завгодно, чого завгодно і в якому завгодно віці (звісно, якщо людина не обтяжена певними медичними проблемами). Так навіщо поспішати? Навіщо вчити дітей читати в такому ранньому віці, тим більше, що *читання* — це *фінальна* стадія вивчення звуків і букв! Спочатку людина вчиться говорити... Потім вона вчиться малювати те, що говорить... Потім ми читаємо те, що написали, а лише після цього настає момент, коли ми вчимося читати стилізоване, надруковане!

Тому дуже важливо, щоб при вивченні букв паралельно йшло відповідне співвідношення кожної літери зі звуками, які їй

відповідають. При цьому буква, яка вивчалася з дітьми, повинна бути саме прописною, як уявляли її наші предки.

Засновник вальдорфської педагогіки, австрійський філософ Рудольф Штайнер, на рубежі 19-20 століть вивів чітку логічну систему, в якій прописано, як, навіщо і чому потрібно навчати дитину, використовуючи образність викладання будь-якого матеріалу. Не можна вирвати людину з духовного світу і навчати її абстрактно: «Це буква А, пишеться ось так!»... Образ звуку, як в майбутньому і букви, необхідно відчутти, пережити так, щоб саме написання, що є найостаннішою стадією, стало логічним результатом відчуттів, отриманих дитиною при сприйнятті даного образу.

Один із важливих напрямків, які Рудольф Штайнер створив для вальдорфської педагогіки, — це евритмія: мова, видима в русі. «...В основі звуку як такого лежить все, що належить до людського внутрішнього. Це все те, що зживається завдяки ефірному тілу, то внутрішнє людини, що переживається в душі у вигляді почуттів...»[1]

Мова — найбільш диференційована форма людського руху — в евритмії поширюється на весь організм. Коли дитина вчиться промовляти звуки, вона створює невидимий вольовий вчинок, який в евритмії отримує видимий образ. Повітря, яке проходить через легені й гортань, формується за допомогою губ, зубів, піднебіння. І це повітря, по суті, -не що інше, як повітряні жести. І ці повітряні жести, а також рухи органів мови можна наслідувати за допомогою рухів рук, рухів, в яких бере участь вся людина.

При цьому воля стає активною і охоплює всю людину. Виконуючи евритмію, ми маємо справу не тільки з культурою волі, але і з глибоким переживанням тих сил, які несуть звуки мови: голосні і приголосні.

Евритмія як наука видимої мови об'єднала в собі ці знання, які дуже допомагають вчителю, що вчить дітей букв.

Саме евритмія допомагає усвідомити самому вчителю і дати дітям той потрібний образ звуку, що переходить у букву як у графічне зображення звуку.

У будь-якій мові є і голосні звуки, і приголосні. Дуже важливо зрозуміти, що це абсолютно різні сутності. Коли нас охоплюють емоції, коли ми просто висловлюємо свої почуття (радість чи горе, страх чи здивування), саме *голосні* звуки є зовнішнім виразом наших внутрішніх почуттів. *Приголосні* ж показують нам відношення зовнішнього світу до нас самих — згадайте, як ми наслідуємо різні звуки зовнішнього світу: кудкудакання курей або гуркіт машин, шум вітру або розкоти грому...

Голосні звуки більше пов'язані з внутрішнім переживанням душі. Вони виходять зсередини, відповідно до почуттів відображають внутрішнє переживання. Ними ми висловлюємо себе. Голосні виражаються геометричними фігурами. Наприклад: А — здивування, захоплення — руки широко розставлені і витягнуті вгору або вниз; Е — протиставлення, руки зігнуті й перетинаються в зап'ястях; І — жест самоствердження, руки витягнуті по діагоналі, одна рука піднята вгору до світла, інша опущена вниз в темні сфери; О — ми обіймаємо світ в любові — обома руками робимо коло.

Приголосні звуки копіюють образ того, що поза нами. Вони завжди є відображеннями образів зовнішніх форм. Приголосні пов'язані з формотворчими силами зовнішнього світу. При евричній виконанні приголосних звуків вкрай важливо (на відміну від голосних) мати не почуття випрямлення, вигину, розширення, але, виконуючи звук, уявляти себе в формі цього приголосного, в якійсь мірі спостерігати самого себе.

Звуки, що виштовхуються, звуки *землі* — Д, Т, Б, П, Г, К, М, Н — прояви людської сутності, яку хочуть зберегти в зовнішньому світі.

Потік повітря внутрішньо зв'язаний, висловлюючи симпатію до себе. У звуках *вогню*, які видуються, — Х, Ч, Й, Ш, С, Ф — ми біжимо вслід за рухом, проявляючи симпатію до зовнішнього

світу, будучи залучені в течію, що йде від зовнішнього світу, супроводжуючи його. У цих звуків немає обрисів.

Р і Л — рух в самому собі, а не віддача себе. Р — відтворюється легко, з розгойдуванням, будучи вираженням *повітря*. Л — звук як хвиля, тіло рухається саме по собі, як *вода*, ритмічно похитуючись, з коливаннями.

Кожному голосному та приголосному звуку відповідає специфічний рух. Таким чином, людина, що виконує евритмію, стає в своєму цілісному русі образом вольових, пластичних і душевних сил, задіяних у творенні звуків.

На основі цього й виникають образи майбутніх *літер* як символи графічного вираження звуку, внутрішньої і зовнішньої сутності людини.

Дуже важливо, щоб для дітей був створений образ постійного героя, разом з яким вони переживають пригоди, відчувають і дихають, радіють і плачуть. Це такий собі якір постійності, який супроводжує кожен урок, кожен предмет, виростаючи разом з учнями, з року в рік здійснюючи все нові й нові відкриття.

Ось так і з'явився Маленький Гном, який повинен допомогти своїм друзям у важкій ситуації. А для цього...

Перший урок

(Вступна історія при знайомстві з дітьми в перший день)

...Давним-давно в Чарівному лісі жив Маленький чарівний народець. Під землею гноми шукали руду, дорогоцінне каміння. З ранку і до вечора стукали вони молоточками по ковадлах, і в них виходили різні вигадливі штучки та чудові прикраси, гідні королів. У гномів були вмілі руки і добрі серця. Чимало умільців своїми виробами прославили народ гномів. Але щоб стати майстром, потрібно було довго і наполегливо вчитися.

А в затишній кімнатці під самою поверхнею землі жив допитливий Гномик. Він мріяв швидше вирости і зробити якусь прекрасну річ, гідну похвали Мудрого Чарівника, якого гноми дуже поважали. Цей чарівник міг розмовляти з деревами та камінням, птахами та звірами і з давніх давен беріг Чарівний ліс від бід і напастей.

Але поки Гномик був ще дуже малий, не вмів поводитися зі складними інструментами і важкими молотками. Йому дозволяли тільки спостерігати за роботою старших гномів. А найчастіше Гномик вибирався на поверхню і веселився з ельфами і феями. Він, як усі маленькі діти, любив грати і бігати. Ще йому подобалося дивитися, як пробивається з землі паросток, як гусінь перетворюється на метелика, як мурахи будують собі будиночок, як підростають пташенята. Багато цікавого можна було побачити в Чарівному лісі...

Одного разу Гномик забрів так далеко, що ледве знайшов стежку, що веде назад. А коли він нарешті добрався додому, вже настав вечір, ставало все темніше і темніше, і на знайомій

галявині було дивно тихо. З неспокійним серцем спустився під землю Гномик: ніде не горіли чарівні вогні, не зустрівся йому жоден гном, не чути було стукіту молотків.

У найдальшу і найпотаємнішу печеру пробрався малюк в надії знайти хоч будь-кого та побачив там Мудрого Чарівника, прикутого до стіни. Саме він і розповів Гномикові, як обманом пробралися в Чарівний ліс злі Темні Чаклуни, як на нього самого наклали закляття і закували, щоб не було ніякої допомоги Маленькому народцю, а всіх гномів, ельфів і фей забрали в полон і відвезли в Чорну країну за Згубне море.

І ще Чарівник сказав: «Врятувати всіх тепер можеш тільки ти, якщо зумієш викувати ключик, який відкриє мої кайдани і зніме з мене закляття. А поки я не можу нічим тобі допомогти, крім мудрої поради».

Задумався Гномик: «Як же викувати ключика?» Адже він не вмів!

І довелося йому діставати з полиць товсті книги, покриті пилом, довго розбиратися, з яких металів і з якими чарівними словами кувати чарівний ключик. Потім Гномик довго бродив по горах у пошуках потрібної руди. І цілих 12 років знадобилося, щоб навчитися добувати з руди метал і правильно бити молотом по ковадлу. Довелося забути про безтурботні ігри

й біганину. Багато сил і праці доклав Гномик, поки вдалося йому зробити чарівний ключ.

Побіг Гномик в далеку печеру, відкрив кайдани, і до Чарівника відразу повернулися його чари. Удвох вони побудували човен. Чарівник надув його вітрила попутним вітром, а коли припливли вони в Чорну країну, їм вдалося зняти чари з усіх гномів, ельфів і фей і щасливо повернутися до Чарівного лісу.

Історії подорожі Гнома у пошуках знань

(Добукварний період)

Речення — Слово — Склад — Буква — Крапка — Наголос

Довго йшов через старий ліс Маленький Гном. Він ще майже нічого не знав, майже нічого не вмів. Як же багато йому треба пізнати, щоб врятувати своїх друзів — гномів і ельфів! Потрібно навчитися говорити і писати... читати і рахувати... пізнати небо і землю, підводний світ і власне тіло... пізнати суть речовини і суть природних явищ... Як же багато всього!

Ось так йшов він в непростих роздумах і не помітив сам, як вийшов на широку дорогу. Дорога була така рівна, що він зрозумів — дорога ця обов'язково кудись приведе!

І Гном мав рацію: пройшовши зовсім небагато, він потрапив під високі ворота з відкидним мостом.

— Хто бажає пройти в місто? — почув він голос над воротами.

— Я, Маленький Гном! Шукаю по світу знання! Чи не допоможете ви мені в цьому? Чи зможу я чогось навчитися в вашому місті? — відповів Гном голосу.

— Наше чудове місто з назвою Мова готове прийняти до себе будь-кого, хто шукає пізнання! — пролунав голос, і ворота повільно відкрилися.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ